

ДОВІРА ДО СЕБЕ У ВИМІРІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Кравченко В.Ю.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

У статті подаються результати експериментального дослідження довіри до себе в контексті життєстійкості особистості. Досліджено і верифіковано зв'язок довіри до себе і життєстійкості особистості. Доведене припущення про те, що довіра до себе є складовою життєстійкості особистості. Емпіричний матеріал подається на прикладі вибірки досліджуваних юнацького віку. У дослідженні даної проблеми автор застосовував методи математичного опрацювання психологічних даних.

Ключові слова: довіра, довіра до себе, життєстійкість, кореляційний аналіз Пірсона, метод кутового перетворення Фішера.

Постановка проблеми. Сучасне інформаційне суспільство, окрім великих можливостей для розвитку людини, має безліч чинників, що характеризуються як екстремальні, зокрема: нестабільність соціально-економічної та політичної системи, переваженість інформаційного простору, збільшення кількості катастроф, що стимулюють розвиток стресу. Життєстійкість, як психологічний конструкт, дозволяє витримувати стресову ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість, при цьому не знижуючи успішність діяльності та задоволення своїм життям. Яке ж значення має довіра до себе у вимірі життєстійкості особистості?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Життєстійкість сприяє розгортанню особистісного потенціалу (Д.А. Леонт'єв) у процесі самоздійснення, спрямовує людину до особистісного зростання (Л.А. Александрова), розвиває толерантне ставлення до невизначеності (С. Мадді), надає впевненості щодо продуктивності самореалізації в нових складних обставинах життя (Р.А. Ахмеров), справляє оптимізуючий вплив на ефективність самопрогнозування і планування майбутнього та зумовлює постановку адекватних життєвих завдань у складних життєвих умовах (Т.О. Ларіна).

Проблема довіри до себе знайшла своє відображення у працях багатьох вчених і розглядається як основа ідентичності особистості (базисна довіра) (Е. Еріксон); як особлива форма віри, що виявляється у вигляді установок особистості у ставленні до себе і до світу (Т. Скрипкіна, В. Зінченко, П. Шихірев); як основа духовного розвитку особистості (Л. Міщиха).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Деякі автори (Л. Александрова) відносять довіру до структури життєстійкості особистості і надають їй певного значення. Однак залишається недосліджуваним аспект довіри до себе у вимірі життєстійкості особистості, на що спрямоване дане дослідження.

Мета статті. Визначити місце і роль довіри до себе в контексті життєстійкості особистості, та верифікувати результати емпіричного дослідження даної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Структура поняття «життєстійкість» за С. Мадді включає: включеність, контроль та прийняття ризику [2, с. 90]. Включеність визначено як упевненість у тому, що доручення до всього, що відбувається, дає особистості максимальний шанс віднайти для себе щось вартісне та цікаве. Щоб не відбулося навколо, у людини має бути настановлення включеності як усвідомлення того, що життя гідне того, щоб його прожити, не заважаючи на жодні обставини. Якщо людина має належний рівень включеності, то за скрутних обставин вона не буде замикатися в собі

та уникає контактів з оточенням. Людина з розвинутим компонентом включеності отримує задоволення від власної діяльності. І навпаки, коли такого переконання немає, це породжує почуття відчуженості, перебування «за межами» життя. Контроль – це переконаність у тому, що завдяки боротьбі можна вплинути на результат того, що відбувається, навіть якщо цей вплив не є абсолютним і успіх зовсім не гарантовано. Людина з добре розвинутим компонентом контролю відчуває, що самостійно обирає свою діяльність, свій шлях. Така людина переконана, що завдяки ресурсам, які в неї є або яких у неї поки що немає, але їх можна отримати, вона може впоратися з проблемами, котрі постають на її шляху. Якщо у людини добре виражений компонент контролю, вона намагається впливати на події, а не проявлятиме бездіяльність. Прийняття ризику – це переконаність людини в тому, що все, що з нею трапляється, слугує її розвитку, який відбувається за рахунок знань, отриманих з досвіду (неважливо – позитивного чи негативного). Людина, яка розглядає життя як спосіб отримання досвіду, готова діяти в умовах, коли немає стовідсоткової гарантії успіху, на свій страх і ризик. Така людина вважає, що прагнення до буденного комфорту та безпеки дуже збіднює життя особистості. В основу прийняття ризику покладено ідею розвитку завдяки активному засвоєнню знань із досвіду та подальшому їх використанню. Прийняття ризику дає людині змогу вчитися на власному житті, власному досвіді, а не сподівання на легке, безтурботне життя [6, с. 293].

Л.А. Александрова додає до цих складових ще такі: базові цінності, кооперацію, креативність і довіру [1, с. 41]. Довіра – це здатність людини апріорі наділяти явища і об'єкти оточуючого світу, а також інших людей, їх майбутні дії і власні дії властивостями безпеки (надійності) і ситуативної користі (значущості) [5, с. 85]. Довіра до себе – це рефлексивний, суб'єктивний феномен особистості, що дозволяє людині зайняти певну ціннісну позицію у ставленні до самої себе, до світу, і виходячи з цієї позиції, будувати власну життєву стратегію. Наявність довіри до себе є важливою умовою суб'єктності особистості [5, с. 139].

Для визначення сутності довіри до себе у структурі життєстійкості особистості ми провели емпіричне дослідження, суть якого полягає у діагностичному зрізі досліджуваних щодо рівня довіри до себе та життєстійкості особистості. План емпіричного дослідження передбачає цілеспрямоване виконання наступних дій: підбір діагностичного інструментарію; власне проведення тестування, обробка та інтерпретація результатів, підведення підсумків.

Емпірико-методична модель дослідження представлена такими методами:

- теоретичні методи: методи логіко-психологічного аналізу та узагальнення,
- конструювання, систематизації і класифікації як засоби діалектичної логіки;
- емпіричні методи: спостереження, опитування, бесіда, тестування;
- статистичні методи: кореляційний аналіз Пірсона, метод кутового перетворення Фішера.

Констатуючий етап дослідження передбачав збір якісних та кількісних даних, що здійснювався через конкретні дослідницькі методики. Їх підбір здійснювався за наступними критеріями: об'єктивне відображення досліджуваної проблеми в діагностичних методиках та їх надійність й валідність.

В емпіричному дослідженні нами було використано наступні стандартизовані методики:

1. Опитувальник «Самооцінка життєстійкості» (Модифікація опитувальника Форверга на контактність Т.О. Ларіної) [6, с. 500-502].

Призначення опитувальника полягає у визначенні рівня осмисленості та сформованості особистісних складових життєстійкості, які проявляються у спілкуванні. Досліджуваним пропонується оцінити себе за 9-бальною шкалою, щоб з'ясувати, якою мірою властиві представлені якості (1 – позбавлені цієї властивості, 9 – притаманна властивість найбільшою мірою). Обробка здійснюється за відповідним ключем і визначається рівень осмисленості та сформованості складових життєстійкості.

2. Рефлексивний опитувальник рівня довіри до себе Т.П. Скрипкіної [5, с. 172].

Даний опитувальник був використаний нами з метою виявлення рівня довіри до себе на основі самозвітів досліджуваних. Бланк методики передбачає твердження щодо трьох сфер життєдіяльності особистості (сім'я, навчальна (професійна) діяльність, сфера соціальних контактів), до кожної з яких індивід може мати різну міру довіри до себе, яку він повинен оцінити за таким класифікатором: 3 – довіряю, 2 – частково довіряю, 1 – не довіряю. Обробка здійснюється з відповідним ключем. Застосування даного опитувальника дозволило виявити психологічні особливості довіри до себе, що проявляється на внутрішньоособистісному рівні і розкриває сутність довіри до себе як суб'єктивного феномена.

Вибірка досліджуваних становила 95 осіб, студенти спеціальності «Психологія» та «Філологія» (англійська мова і література) Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, віком 18-22 роки.

Аналіз отриманих результатів базувався на використанні методів математичного опрацювання психологічних даних [4]. Їх первинна обробка здійснювалась на основі елементів описової статистики. Вторинна обробка даних базувалась на кореляційному аналізі результатів за формулою коефіцієнта кореляції Пірсона [3, с. 67]. Значущість коефіцієнтів кореляції встановлювалась на основі врахування критичних значень відповідно до об'ємів емпіричної вибірки при рівні статистичної значущості $p \leq 0,01$. Для підтвердження відсоткового співвідношення показників методик використовувався метод кутового перетворення Фішера. Обчислення коефіцієнтів кореляції та усіх необхідних проміжних даних здійснювалось за допомогою комп'ютерної обробки, що обслуговувалась пакетом програм EXCEL, STATISTIKA.

Проаналізуємо результати методики «Самооцінка життєстійкості», що подаються на рис. 1. Згідно результатів ми отримали, що 0% досліджуваних мають низький рівень осмисленості та сформованості життєстійкості, 8% досліджуваних – середній

ступінь враженості життєстійкості, 32% досліджуваних визначають життєстійкість як характерну рису, 58% досліджуваних активно проявляють життєстійкість і 2% досліджуваних повною мірою проявляють досліджувану властивість. Помітно, що у більшості досліджуваних активно проявляється життєстійкість, що спонукає і спрямовує індивіда на співробітництво, забезпечує реалізацію здатності самостійно знаходити шляхи вирішення проблем.

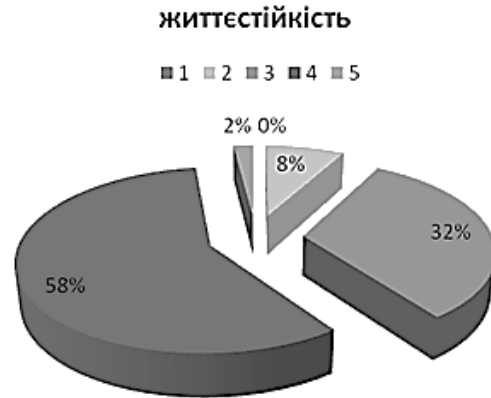

Рис. 1. Результати опитувальника «Самооцінка життєстійкості»

Примітка. 1 – низький рівень осмисленості та сформованості складових життєстійкості, 2 – середній ступінь вираженості життєстійкості, 3 – життєстійкість є характерною рисою, 4 – активно проявляється життєстійкість, 5 – властивість притаманна повною мірою.

Це обумовлюється особливостями адаптації у новому соціальному середовищі, зміною соціальної ситуації розвитку, виходом у повноцінне самостійне доросле життя. Однак у загальному по вибірці ми можемо помітити більш-менш сформована така особистісна риса як життєстійкість і, навіть, осмислена студентами на даному етапі їхнього життя.

Згідно рефлексивного опитувальника довіри до себе у 85% досліджуваних високий рівень довіри до себе, у 15% досліджуваних – середній рівень довіри до себе і у 0% досліджуваних – низький рівень (див. рис. 2). Помітно, що більшість досліджуваних даної вибірки довіряють собі, а отже усвідомлюють свої можливості і особливості, саморефлексують і проявляють саморозуміння. Безперечно, це пов'язано з особливостями самооцінки.

У всіх сферах життєдіяльності, що представлені в діагностичній методиці, досліджувані проявляють довіру до себе, зокрема, у сфері сім'ї – 91% досліджуваних мають високий рівень, 9% досліджуваних – середній і 0% досліджуваних – низький рівень; у професійній сфері (навчальній діяльності) – 77% досліджуваних мають високий рівень, 23% досліджуваних – середній і 0% досліджуваних – низький рівень; у сфері соціальних контактів – 70% досліджуваних мають високий рівень, 30% досліджуваних – середній і 0% досліджуваних – низький рівень, що зображено на рис. 3. Для уточнення результатів порівняємо результати методик у двох групах досліджуваних: у майбутніх психологів (68 осіб) та майбутніх філологів (27 осіб).

За методикою «Самооцінка життєстійкості» ми отримали наступні показники: у студентів спеціальності «Психологія» найбільший відсоток (60% досліджуваних) за рівнем «активно проявляється життєстійкість», 29% досліджуваних – життєстійкість є для них характерною для них рисою, 9% досліджуваних проявляє середній рівень життєс-

тійкості, 0% досліджуваних – низький рівень і 2% досліджуваних – дуже високий рівень прояву життєстійкості (див. рис. 4). У студентів спеціальності «Філологія» найбільший відсоток (52% досліджуваних) за рівнем «активно проявляється життєстійкість», 37% досліджуваних – життєстійкість є для них характерною рисою, 7% досліджуваних проявляє середній рівень життєстійкості, 0% досліджуваних – низький рівень і 4% досліджуваних – дуже високий рівень прояву життєстійкості.

Рис. 2. Результати опитувальника довіри до себе

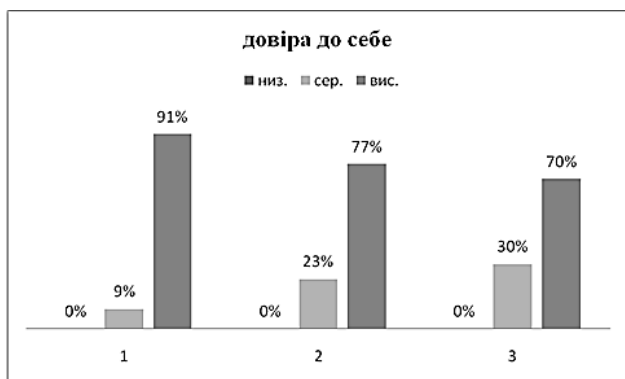

Рис. 3. Показники довіри до себе у різних сферах життєдіяльності

Примітка. 1 – сфера сім'ї, 2 – професійна сфера (навчальна діяльність), 3 – сфера соціальних контактів

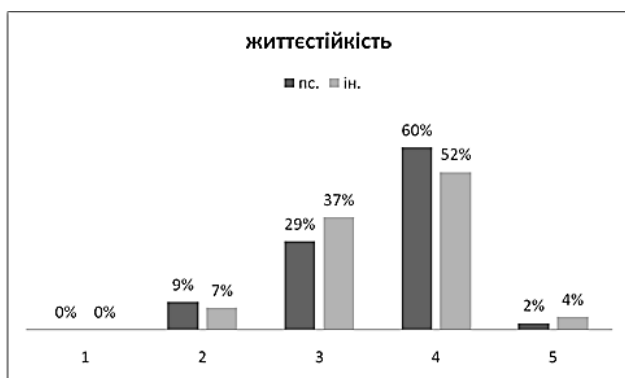

Рис. 4. Показники життєстійкості у студентів спеціальностей «Психологія» та «Філологія»

Примітка. 1 – низький рівень осмисленості та сформованості складових життєстійкості, 2 – середній ступінь вираження життєстійкості, 3 – життєстійкість є характерною рисою, 4 – активно проявляється життєстійкість, 5 – властивість притаманна повною мірою.

Відповідно до опитувальника довіри до себе переважна більшість усіх студентів має високий рівень довіри до себе: 88% студентів спеціальності «Психологія» і 78% досліджуваних спеціальності «Філологія» мають високий рівень прояву довіри до себе; 12% студентів спеціальності «Психологія» і 22% досліджуваних спеціальності «Філологія» мають середній рівень прояву довіри до себе, і у студентів обох спеціальностей відсутній низький рівень довіри до себе (див. рис. 5).

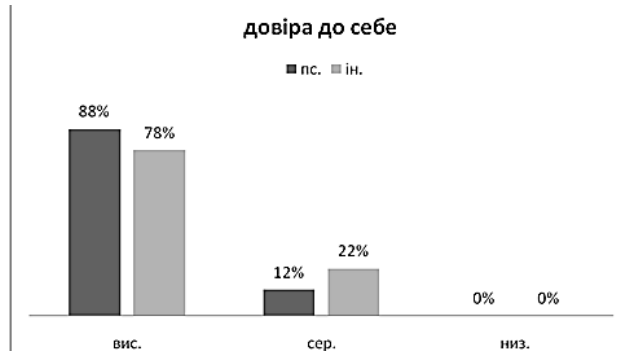

Рис. 5. Рівень довіри до себе у студентів спеціальностей «Психологія» та «Філологія»

Таблиця 1

Порівняння показників життєстійкості між студентами різних спеціальностей (за ϕ -Фішера)

	N=68 (пс.)		N=27 (ін.)		ϕ_i	p	H
	%	фрад.	%	фрад.			
1.	0%	0	0%	0	0	$\geq 0,05$	H ₀
2.	9%	0,609	7%	0,536	0,32	$\geq 0,05$	H ₀
3.	29%	1,137	37%	1,308	0,75	$\geq 0,05$	H ₀
4.	60%	1,772	52%	1,611	0,71	$\geq 0,05$	H ₀
5.	2%	0,284	4%	0,403	0,52	$\geq 0,05$	H ₀

Таблиця 2

Порівняння показників довіри до себе між студентами різних спеціальностей (за ϕ -Фішера)

	N=68 (пс.)		N=27 (ін.)		ϕ_i	p	H
	%	фрад.	%	фрад.			
Вис.	88%	2,434	78%	2,165	1,18	$\geq 0,05$	H ₀
Сер.	12%	0,707	22%	0,976	1,18	$\geq 0,05$	H ₀
Низ.	0%	0	0%	0	0	$\geq 0,05$	H ₀

Оскільки у двох групах досліджуваних була нерівна кількість осіб, то для статистичної достовірності був використаний метод кутового перетворення Фішера. Для цього ми висунули гіпотези:

H₀ – нульова гіпотеза, суть якої полягає у тому, що відмінностей у показниках довіри до себе на різних рівнях прояву (високий, середній, низький) та життєстійкості у студентів спеціальності «Психологія» і «Філологія» немає;

H₁ – робоча гіпотеза, суть якої полягає у тому, що прояв довіри до себе на різних рівнях та життєстійкості у студентів спеціальності «Психологія» і «Філологія» відрізняється.

Згідно кутового перетворення Фішера, ми отримали $\phi_1=0$, $\phi_2=0,32$, $\phi_3=0,75$, $\phi_4=0,71$, $\phi_5=0,52$, що не є більшим за критичні значення даної вибірки досліджуваних на статистично значущому рівні $p \geq 0,05$ (див. табл. 1). Тому ми приймаємо нульову гіпотезу.

Згідно кутового перетворення Фішера щодо довіри до себе, ми отримали $\phi_1=1,18$, $\phi_2=1,18$, $\phi_3=0$,

що не є більшим за критичні значення даної вибірки досліджуваних на статистично значущому рівні $p \geq 0,05$ (див. табл. 2). Тому ми приймаємо нульову гіпотезу.

Однак нас цікавить питання взаємозв'язку довіри до себе і життєстійкості. Для цього ми використали кореляційний аналіз Пірсона. Згідно нього $r=0,4$ при $p \geq 0,01$, що вказує на позитивний нелінійний зв'язок між досліджуваними феноменами, що, в свою чергу, підтверджує думку про те, що довіра до себе безпосередньо пов'язана з життєстійкістю особистості і є її складовою.

Висновки і пропозиції. Отже, вибір спеціальності, місце навчання, специфіка навчальної ситуації (профіль навчання) у нашому дослідженні не є визначальним фактором формування життєстійкості і довіри до себе. Значущим є сама ситуація розвитку юних осіб, що пов'язана з віковими особливостями, та сама зміна соціального середовища (вони стали студентами університету). Результати емпіричного дослідження підтверджують припущення про те, що довіра до себе є складовою життєстійкості особистості. Плануємо в подальшому досліджувати аспекти довіри у різних сферах життєдіяльності людини.

Список літератури:

1. Александрова Л. А. К концепции жизнестойкости в психологии / Л. А. Александрова // Сибирская психология сегодня: сб. научн. трудов. – Кемерово: Кузбассвузиздат, 2004. – Вып. 2. – С. 82-90.
2. Мадди С. Р. Теории личности: сравнительный анализ / С. Р. Мадди. – СПб.: Речь, 2002. – 539 с.
3. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных. Учебное пособие / А. Д. Наследов – СПб.: Речь, 2004. – 392 с.
4. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е. В. Сидоренко – СПб.: ООО «Речь», 2004. – 350 с.
5. Скрипкина Т. П. Психология доверия: [учеб. пособие для высш. пед. учеб. заведений] / Т. П. Скрипкина. – М.: Издательский дом «Академия», 2000. – 264 с.
6. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості: [наук. моногр] / [Т. М. Титаренко, О. Г. Злобіна, Л. А. Лепіхова та ін.]; за наук. ред. Т. М. Титаренко; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. – 512 с.

Кравченко В.Ю.

Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа

ДОВЕРИЕ К СЕБЕ В ИЗМЕРЕНИИ ЖИЗНЕСТОЙКОСТИ ЛИЧНОСТИ В ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТЕ

Аннотация

В статье подаются результаты экспериментального исследования доверия к себе в контексте жизнестойкости личности. Исследована и верифицирована связь доверия к себе и жизнестойкости личности. Доказанное предположение о том, что доверие к себе является составляющей жизнестойкости личности. Эмпирический материал подается на примере выборки исследуемых юношеского возраста. В исследовании данной проблемы автор применил методы математической обработки психологических данных. **Ключевые слова:** доверие, доверие к себе, жизнестойкость, корреляционный анализ Пирсона, метод углового преобразования Фишера.

Kravchenko V.Y.

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

TRUST TO ITSELF IN MEASURING OF VITALITY OF PERSONALITY IN YOUTH AGE

Summary

In the article the results of experimental research of trust are given to itself in the context of vitality of personality. Investigational and connection of trust to itself and vitality of personality is verified. There is the well-proven supposition that a trust to itself is the constituent of vitality of personality. Empiric material is given on the example of selection of investigated youth age. In research of this problem an author applied the methods of the mathematical working of psychological data.

Keywords: trust, trust to itself, vitality, cross-correlation analysis of Pirson, method of angular transformation of Fisher.